

Др Александар Раковић

СРБИ И МАКЕДОНЦИ ПОСЛЕ РАСПАДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Македонија се од СФР Југославије отцепила 8. септембра 1991. а последње јединице Југословенске народне армије су 24. марта 1992. напустиле ту земљу.* Михаило Марковић објашњава да су се македонске сепаратистичке власти током раздруживања споразумевале са југословенским врхом у Београду, отцепљење Македоније је прихваћено као национално самоопредељење, а македонске власти нису организовале нападе на Југословенску народну армију који су се догађали у Словенији, Хрватској и Босни и Херцеговини. Тиме су створени услови за миран одлазак југословенских институција из Македоније.³⁵⁸ И Слободан Милошевић је на суђењу у Хагу рекао да је Југословенска народна армија, након договора с властима Републике Македоније, у фебруару 1992. почела повлачење а да није испален ниједан метак ни са југословенске или српске ни са македонске стране, „ниједан прозор није разбијен“.³⁵⁹

Упркос томе македонске власти су шириле гласине о опасности од Србије, тражиле су америчку војну помоћ, па су у децембру 1992. у Македонију ушле прве мировне снаге Уједињених нација како би припремиле долазак УНПРОФОР-а чиме је, према Михаилу Мар-

---

* Текст је преузет и с незнатним појашњењима и изменама прештампан из књиге: Александар Раковић, *Срби и религијски интервенционизам 1991–2015: Политички аспекти верских изазова српској држави и цркви после распада Југославије*, Београд: Хришћански културни центар, 2015.

³⁵⁸ Mihailo Marković, „Uzroci raspada Jugoslavije“, *Sociološki pregled*, 2, Beograd 1994, 210.

³⁵⁹ Суђење Слободану Милошевићу у Међународном кривичном суду за бившу Југославију у Хагу, транскрипт са сведочења сведока генерала Александра Васиљевића, 18. фебруар 2003. На сајту www.hlc-rdc.org.

ковићу, ова држава „сама укинула своју самосталност“ и „постала један од главних центара антисрпске пропаганде на Балкану“.³⁶⁰ Према Давиду Лудлову, македонске власти су се плашиле сва четири суседа (Албаније, Бугарске, Грчке и Србије) као и албанског национализма у Македонији због чега су посегли за снагама Уједињених нација како би штитиле македонске границе ка Србији и Албанији.³⁶¹ Амерички контингент УНПРОФОР-а распоредио се дуж македонско-српске границе 20. августа 1993.³⁶² Од тада су америчке снаге присутне у Македонији у оквиру мисија УНПРОФОР (1993–1995), УНПРЕДЕП (1995–1999),³⁶³ као и више НАТО мисија (од 1999. до данас).³⁶⁴

Оливер Андонов, који у Македонији некада заступао ставове НАТО, изнео је за потребе НАТО алијансе у Хрватској мишљење да је бугарски председник Жељо Желев одлучио да Бугарска прва призна Македонију (1992) како би дао до знања Србији и Грчкој, које су наводно договарале поделу Македоније, да ће Бугарска бити спремна да ратује на страни нове македонске државе.³⁶⁵ О овоме је писао и скопски *Утрински весник* (2010) али је Желев то изричито демантовао: „Није, међутим, разговарано о евентуалној помоћи Бугарске, уколико Македонија буде нападнута. Ми смо гледали на све начине да се избегне таква варијанта, јер би то значило да ће се рат проширити и изван простора (тадашње Југославије)“.³⁶⁶

Нити је била истина да Македонији прети опасност од Србије, нити је била истина да су Србија и Грчка договарале поделу Македоније, нити је Бугарска била спремна да уђе у рат за Македонију. Опасност је Македонији и тада и сада претила само од Албанаца.

Милошевићу је, заправо, била веома важна стабилност Македоније и мир на јужној граници Србије. Грчки дипломата Елефтериос Карајанис каже да је с македонским председником Киром Глигоровим 6. јуна 1993. било договорено да пристане на назив државе Сло-

---

³⁶⁰ Mihailo Marković, нав. дело, 210.

³⁶¹ David J. Ludlow, “Preventive Peacemaking in Macedonia: An Assessment of U. N. Good Offices Diplomacy”, *Brigham Young University Law Review*, Provo 2003, 767-768.

³⁶² Mihailo Marković, нав. дело, 210. Као и: Former Yugoslavia – UNPROFOR, Prepared by the Department of Public Information, United Nations - as of September 1996 (http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprof_b.htm).

³⁶³ David J. Ludlow, нав. дело, 771-783.

³⁶⁴ Исто, 783-796; Igor Novaković, „Multilateralne operacije – NATO“, *Bezbednost Zapadnog Balkana*, 16, Beograd 2010, 29-31.

³⁶⁵ Povijesne greške Bugarske prema Makedoniji, *Nato. hr*, 13. сiječnja 2013.

³⁶⁶ Бугарска обећала Македонији помоћ против ЈНА? , *Радио-телевизија Војводине*, 22. децембар 2010.

венска Република Македонија. Карајанис тврди да је српски председник Милошевић убедио Глигорова да не прихвати то име. О томе сведочи и тадашњи председник Собрања Републике Македоније Стојан Андов. Милошевић је убедио Глигорова да ће пристајањем на име Словенска Република Македонија имати проблема у првом реду са албанском и турском мањином.³⁶⁷

Прилике у Србији биле су веома тешке током сукоба у Хрватској и Босни и Херцеговини (1991–1995), међународних санкција, потом и опозиционих протеста који су потресали земљу (1996–1997). СР Југославија, Србија и српски народ били су изложени медијској сатанизацији тако да су сви желели да се склоне од ње. Чак и Македонци. Међутим, прилике су се с годинама мењале.

У новембру 1997. сам у једном Глазговском хотелу срео будућег премијера Македоније Николу Груевског. Дан раније сам у истом хотелу упознао француског фотографа Жана Батиста Аврила, кога је у Сарајеву ранио хитац испаљен са српских позиција. Аврил и ја нисмо могли да нађемо ниједну додирну тачку око распада Југославије. Аврил ми је казао да су у хотел стигла двојица Македонаца и да их је питао „из које сте Македоније“? Пошто су му одговорили да „постоји само једна Македонија“, а притом нису поменули Грчку, знао сам да је реч о „нашим Македонцима“. Ушли су у собу, налетели право на мене и питали ме на енглеском одакле сам? Рекао сам им на енглеском језику да сам из Србије, а они су такође на енглеском одговорили да су из Македоније. Питао сам их зашто онда причамо на енглеском, бурно смо се насмејали и наставили на српском језику.³⁶⁸

Приметио сам да је Груевски наклоњен Србима, а пријатељ с којим је допутовао из Лондона – Миле Јанакиески – био је ватрени навијач београдског Партизана. Наредног јутра сам Груевском, Јанакиеском и Аврилу на енглеском језику испричао анегдоту, која је очито била измишљотина али ми се допала, да је неки немачки ђак у школском раду написао како би „желео да буде Србин јер су Срби супермени који се боре против читавог света“. Груевски и Јанакиески су се јако насмејали, а Аврил је ћутао. Груевски ми је добацио на српском: „Нама је смешно, а њему није“. После неколико дана будући македонски премијер и ја смо се поново срели на лондонском аеродрому Хитроу, на лету за Београд. Тада сам приметио његову изричиту наклоњеност причи да су данашњи Македонци потомци античких Македонаца. Нисам с њим могао да се сложим по тим питањима, али данас

³⁶⁷ Милошевић кумовао око имена Македоније, *Вечерње новости*, 21. новембар 2013.

³⁶⁸ Из мојих белешки.

стога лако тумачим доцније силно подизање споменика и давање назива аеродромима и аутопутевима по историјским личностима античке Македоније.³⁶⁹

Почетак НАТО агресије на СР Југославију 24. марта 1999. поново је показао врло живу блискост Македонаца према Србима. Новинар Теофил Блажевски, који је хвалио десничарску македонско-албанску владу, имао је за намеру да покаже да су иза рушилачких демонстрација у Македонији против интереса Сједињених Америчких Држава, НАТО алијансе, проамеричких верификатора ОЕБС-а и других западних институција стајали најпре Срби из Републике Македоније и српска обавештајна служба. У чланку „Македонија на раскршћу“ који је писао за прозападну *Алтернативну информативну мрежу*, Блажевски се конфузно заплео у новонасталу ситуацију у Македонији где се, заправо, направио читав друштвени фронт против НАТО агресора.³⁷⁰

Демонстрације против агресора које су 25. марта 1999. организовале Демократска партија Срба у Македонији и Комунистичка партија Македоније почеле су да се шире као пламен.³⁷¹ Од само неколико стотина људи колико је било окупљено тог јутра испред америчке амбасаде у Скопљу, до касно поподне већ се скупило неколико хиљада гневних демонстраната.³⁷² Скопски средњошколци напали су неколико возила ОЕБС-а и УНХЦР-а. Хиљаде демонстраната напале су америчку амбасаду, провалили ограду, запалили возила и помоћну просторију.³⁷³ Блажевски се похвалио како је добио информацију од особе блиске македонским контраобавештајним круговима и америчкој обавештајној служби у Скопљу, да је македонска полиција намерно каснила с акцијом, да је „прорадила пета колона у полицији“, али „не само да је то дело пете колоне у полицији, која је одавно у служби Београда, већ и дело истих људи у Влади, који ових дана дају погрешне информације премијеру Љубчу Георгиевском“.³⁷⁴

Телевизија *Франс 3* приказала је како инострани новинари беже од „македонских Срба и просрпских Македонаца“.³⁷⁵ Блажевски је јавио да су језгро демонстраната чинили Срби из Скопља, Куманова и

---

³⁶⁹ Из мојих белешки.

³⁷⁰ *Makedonija na raskršću*, *AIM*, 29. mart 1999.

³⁷¹ Исто.

³⁷² Andrew Corsun, *Political Violence Against Americans 1999*, published by the United States Department of State: Bureau of Diplomatic Security, Washington 2000, 68.

³⁷³ *Makedonija na raskršću*, *AIM*, 29. mart 1999.

³⁷⁴ Исто.

³⁷⁵ *France 3*, 25 March 1999. (<https://www.youtube.com/watch?v=n3f2Lmi9LKQ>)

Тетова, да су им се придружили Македонци и да је према полицијским проценама било око пет хиљада демонстраната: „Акција која је нажалост успешно спроведена, била је заснована на два елемената: велика инфилтрација српске обавештајне службе у безбедносним структурама, али и у медијима у Македонији и на просрпска осећања дела грађана Македоније, која пак могу да се поделе на два основа – традиционално осећање блискости са Србима и нормална романтична емоционална реакција – бити увек на страни слабијег, када се разматра у светлу НАТО бомбардовања“. Међутим, Блажевски је почео да ређа ко још у Македонији има просрпске и антиалбанске ставове: бивши македонски премијер Бранко Црвенковски и његов Социјал-демократски савез Македоније „који је тесно био повезан са философијом владања и политиком коју спроводи Београд“, затим ТВ Сител, ТВ 96 и ТВ Кис. Блажевски је посебно био против извештавања ТВ Сител која је, према њему, давала гледаоцима следећу поруку: „За Македонију је најбоље да остане братски повезана са Србијом, јер две земље имају заједнички проблем – Албанце“.³⁷⁶

Након Војно-техничког споразума у Куманову (9. јун 1999) југословенска војска и српска полиција повукле су се са Косова и Метохије. Јужну српску покрајину окупирале су НАТО снаге, а паравојска албанских терориста добила је прилику да са Косова и Метохије упада у јужне делове централне Србије и западну Македонију. То је довело до оружаних сукоба српских одбрамбених снага са албанским терористима у Прешеви и Бујановцу (2000–2001) и македонских одбрамбених снага са албанским терористима у западној Македонији (2001). Сукоби су окончани када је генерал Нинослав Крстић увео Здружене снаге безбедности Војске Југославије и Полиције Србије у Копнену зону безбедности уз административну границу с Косовом и Метохијом (14. март – 31. мај 2001) чиме су пресечени правци деловања албанских терориста.

Како би се очувао мир, потписан је македонско-албански мировни споразум у Охриду (13. август 2001) којим је албански језик постао званичан језик у Републици Македонији у општинама где живи више од 20% Албанаца. Љубчо Георгијевски, који је био потписник мировног споразума, каже да је тај споразум пружио добар међуетнички оквир.³⁷⁷

Можда је Блажевском, који је 1999. осуђивао македонске медије и политичаре који су сматрали да Македонији треба савез са Србијом,

³⁷⁶ Makedonija na raskršću, *AIM*, 29. mart 1999.

³⁷⁷ Ljupčo Georgievski: Dejtonski sporazum se pokazao lošim, *Ohridski može biti model*, *Vijesti. ba*, 13. avgust 2014.

сада нешто јасније. Не треба ни да чуди што су се фудбалери Македоније радовали када је СР Југославија 9. октобра 1999. у Загребу избацила Хрватску из квалификација за Европско првенство. После смене с власти пробугарског премијера Македоније Љубчета Георгијевског (1998–2002), време владавине Бранка Црвенковског, као председника владе (2002–2004) и као председника републике (2004–2009), водило је ка већој блискости са Србима.³⁷⁸

Истраживање Центра за социолошка истраживања Филозофског факултета Универзитета у Нишу (2007) показало је да чак 92, 4% Македонаца жели Србе за пријатеље и да 56, 6% Македонаца жели Бугаре за пријатеље. Брак са Србима склопило би чак 85, 4% Македонаца, а брак са Бугарима склопило би 29, 8%. Срби су се определили за Македонце као најближи народ. Чак 89, 6% Срба би желело Македонце за пријатеље, а 68, 1% би ступило у брак са Македонцима. И Срби и Македонци су највећу баријеру имали према Албанцима.³⁷⁹

Институт „Димитрија Чуповски“ из Скопља је преко анкете такође дошао до сазнања да би Македонци најчешће за брачног партнера друге националности бирали Србе као и да македонски грађани сматрају Србију најбољим суседом (2010). Наиме, када је реч о грађанима Македоније свих националности, за брак са особама српске националности определило се 27, 1% испитаних, за брак са особама албанске националности одлучило би се 16, 1% испитаних, за брак са особама бугарске националности било би само 1, 5% испитаних, а чак 37, 8% испитаних није имало или није дало одговор. Када је реч о добросудедским односима, 36, 4% македонских грађана казало је да је најбољи сусед Србија, затим следе Албанија и „Косово“ са укупно 21, 1% опредељених, Бугарску као најбољег суседа одабрало је 5, 9%, Грчку 1, 5% испитаника, а 35, 1% испитаних није имало или није дало одговор на ово питање. Ако бисмо приближно одредили како се опредељују национално изјашњени Македонци, који су притом имали став о постављеним питањима, уочавамо да би негде око 54, 8% према овој анкети било за брак са особама српске националности, а 3, 1% за брак са особама бугарске националности. Такође, око 73, 7% Македонаца види Србију као најбољег суседа, а 11, 9% Бугарску.³⁸⁰

Дакле, нема сумње да Македонци сматрају Србе најближим народом, али и да Срби сматрају Македонце најближим народом (ако се изузму национално декларисани Црногорци који знатним бројем

---

³⁷⁸ Македонија: Братски поглед на север, *Политика*, 16. децембар 2007.

³⁷⁹ Јасмина Иванов, „Међуетнички односи на Балкану у светлу етничке и конфесионалне дистанце“, *Квалитет међуетничких односа и култура мира на Балкану*, приредили Драгољуб Б. Ђорђевић, Драган Тодоровић, Ниш 2008, 62-67.

³⁸⁰ Македонците најмногу ги сакаат Србинките! , *Вечер*, 24. фебруари 2010.

могу бити део шире српске целине). Упркос томе што између две земље постоји црквени спор који непотребно оптерећује братске и суседске односе. Македонска православна црква није штедела тешке речи у спору са Српском православном црквом, док је Српска православна црква одговарала братским порукама. Српска јерархија је изградила још један слој блискости према Македонији који Македонцима можда није јасан а требало би да буде боље приказан.

Патријарх Павле је 2002. у писму свештенству, монаштву и народу Македоније нагласио: „Ми, браћо, као Црква не наступамо са позиција националне искључивости и немамо никаквих ни националних ни територијалних претензија у односу на вас. Поштујемо националну одређеност и национални идентитет македонског народа и сваког народа у Републици Македонији. Етнофилетизам, односно подвргавање Цркве национално-политичким идеологијама и програмима, одавно је с правом осуђен као јерес“.³⁸¹

Свети архијерејски синод Македонске православне цркве је у јуну 2003. оптужио Српску православну цркву да се односи „негаторски према имену, народу, Цркви, јерархији, култури, држави и свему што је македонско“.³⁸² Патријарх српски Павле је у Божићној посланици свештенству, монаштву и верницима Охридске архиепископије (2004) поновио да Српска православна црква нема претензије на македонски народ и његову територију већ да жели успостављање канонског поретка у Републици Македонији.³⁸³

Бранко Тричковски је у мају 2005. објавио у *Утринском веснику*, а пренела је Македонска православна црква, да је подгревање „српског црквеног питања“ у Македонији, кроз именовање владике Јована за архиепископа охридског и митрополита скопског, покушај повратка на „територију старе славе“, „радикализација“, „демонстрација остатака српске моћи као регионалног фактора“, компензација за „војни и политички пораз Србије“ у југословенском распаду и „вероватну

³⁸¹ Архива Православне охридске архиепископије (на званичном сајту www.roa-info.org), Обраћање патријарха српског Павла архијерејима, свештенству и верном народу у Републици Македонији, документ Светог архијерејског синода Српске православне цркве, 20. јун 2002, бр. 1859.

³⁸² Архива Православне охридске архиепископије (на званичном сајту www.roa-info.org), Писмо Светог архијерејског синода Српске православне цркве Светом архијерејском синоду Македонске православне цркве, 13. мај 2003, синбр. 1596

³⁸³ Божићна посланица патријарха српског Павла свештенству, монаштву и верном народу Охридске архиепископије, *Православна охридска архиепископија*, јануар 2004.

ерозију српске географије и геополитике преко коначног статуса Косова“, српско-грчки покушај „дисциплиновања и нормализовања“ Македоније.³⁸⁴

Пошто је Православна охридска архиепископија, као део Патријаршије у Београду, почела да остварује своје право на буџетска средства Министарства вера Републике Србије, Свети архијерејски синод Македонске православне цркве је у марту 2006. оптужио Србију за „посезање“ ка Македонији и „великосрпски национализам“.³⁸⁵ С друге стране, владика шабачки Лаврентије је *Утринском веснику* 2007. казао да су Срби и Македонци два најближа народа, са истом традицијом и проблемима.³⁸⁶

Српска православна црква је наставила да указује како нема никакву намеру да намеће српски идентитет Православној цркви у Македонији нити македонском народу. Митрополит Амфилохије је у фебруару 2014. казао за *Слободен печат*: „Познато је свима да је Српска Црква и поред тих и других проблема дала аутономију МПЦ (1959); рукоположила јој, што је суштинско за признање једне Цркве, епископат; чак се и Патријарх Герман потписивао ‘српски и македонски’, до самовољног проглашења ‘аутокефалности’ (1967). Тако, од епископа МПЦ нико не тражи да се врате у српску, грчку, бугарску Цркву – него само да се врате из раскола у канонско стање, да би онда Црква могла да предложи канонски пут за пуну независност МПЦ“.³⁸⁷

Када је о политичарима реч, председник Републике Србије Борис Тадић је изјавио 2011. да је задовољан што су истраживања показала да Срби сматрају Македонце најближим.³⁸⁸ Премијер Републике Србије Ивица Дачић изјавио је у јануару 2013. у Македонији: „Србија нема никаквих територијалних, културних, ни било каквих других намера или претензија ка Македонији. Напротив, Србија жели и даље да буде најбољи пријатељ македонском народу и македонској држави“.³⁸⁹ Премијер Републике Македоније Никола Груевски одбио је у октобру 2008. да води тачку дневног реда седнице владе на којој се

---

³⁸⁴ Аутокефалниот мит и томосот палома, *Утрински весник*, 30. мај 2005.

³⁸⁵ Соопштение од Канцеларијата на САС на МПЦ, *Македонска православна црква*, 11. март 2006.

³⁸⁶ Неопходни се почести средби и разговори меѓу СПЦ и МПЦ, *Утрински весник*, 29. октомври 2007.

³⁸⁷ Никој од МПЦ не бара да стане српска или грчка црква, туку од расколот да се врати во канонска состојба, *Слободен печат*, 26. фебруар 2014.

³⁸⁸ Tadić i Ivanov: Dodatni zahtevi EU - za podstrek, a ne za obeshrabrenje, *Blic Online*, 16. decembar 2011.

³⁸⁹ Србија најбољи пријатељ Македонији, *Радио-телевизија Србије*, 27. јануар 2013.

расправљало о признању независности „Косова“. Словеначки институт Ифимес (чији је почасни председник бивши хрватски председник Стипе Месић а један од саветника бивши портпарол НАТО алијансе Џејми Шеј) објавио је да Македонија око признања сецесије косовских Албанаца „није могла да издржи спољнополитички притисак“.³⁹⁰ Бившег македонског премијера Љубчета Георгијевског не радује што би, према његовим речима, Македонци 2015. са 80% гласова дали подршку уједињењу са Републиком Србијом.³⁹¹

Уочавамо, дакле, да Срби и Македонци, једни према другима, испољавају највећу блискост. Посебно је то случај када је реч о односу српског и македонског народа. Српски политичари никада нису доводили у питање блискост са Македонијом. Македонски политичари у последњој деценији слободније исказују да им је Србија најближа. Српска православна црква подвлачи да су Срби и Македонци братски народи, а било би добро да то чујемо и од Македонске православне цркве. Српско-македонски црквени спор оптерећује односе, али је упркос томе опстала чврста међунационална повезаност. Заједнички живот у Југославији, југословенска популарна култура и спорт, сродна етничка и културна основа, учинили су да Срби и Македонци остану најближи народи.

---

³⁹⁰ Makedonija priznala pod pritiskom?, B92, 13. oktobar 2008.

³⁹¹ Георгијевски: У музици - србизација!, *Вечерње новости*, 25. јануар 2015.